

KLÓNSZELEKCIÓ JELENTŐSÉGE A CSONTHÉJAS GYÜMÖLCSÖK MINŐSÉGJAVÍTÓ NEMESÍTÉSÉBEN

NYUJTÓ FERENC

a mezőgazdasági tudományok kandidátusa

Kertészeti Kutató Intézet Kutató Állomása, Cegléd

Termesztett gyümölcsseink fajtaösszetételét a megnövekedett minőségi igények következtében, más növényekhez hasonlóan érinti a fajtacsere világméretű jelensége. Ez számos esetben szükségessé teheti hazai elavult fajtáinknak korszerűbb külföldi fajtákkal való leváltását. De éppen azok akklimatizációs gondjai, valamint a fajtavédelem jogi és valutáris problémái miatt is, szükség van a bevált hazai fajták változatainak, rügymutációinak a kisselektálására. Figyelembe kell vennünk azt is, hogy másfél, két évtizeddel ezelőtt még külföldön is hasonló problémákkal küzdöttek.

Szelekciómunkánk alapjául az a felismerés szolgált, hogy egyes gyümölcsfajtáink az ivaros vagy ivartalan szaporítás eredményeként, kisebb-nagyobb mérvű változékonyságot mutatnak. TAMÁSSY (1964) rámutatott arra, hogy a hazánkban termesztett és ismert gyümölcsfajták többsége százévesnél is idősebb, s véletlen magoncokként vagy rügylváltozatokként keletkeztek.

Ezek a változatok természetesen lehetnek egyaránt pozitív vagy negatív irányúak, és jellemző rájuk, hogy a nemesítőtől függetlenül jöttek létre (kivéve a népi nemesítők nem elhanyagolható tevékenységét). Különösen a csonthéjas gyümölcsűek között nagyon gyakoriak a tájfajták, amelyek éppen edzettségük-nél, ellenállóképességük-nél, bőtermőségük-nél fogva alkalmasak — ha minőségük megfelelő — egyrészt közvetlen termesztésbe való vonásra, másrészt nemesítési alapanyagként való felhasználásra [TRENKLE (1942)].

Vizsgálati anyag és módszer

A tájfajták és feledésbe merült pomológiai fajták felkutatása és kísérletbe állítása a 30-as, 40-es években Európa-szerte megindult. Hazánkban a Magyar Faiskola Szövetség Ellenőrző Bizottsága a jó fajták felkutatására 1938-ban cseresznye és meggy, 1940-ben szilva, 1943-ban diófa versenyeket indított, és 1934-től 1947-ig 2200 anyafát törzskönyvezett. Húsz kezdeményezésére 1937-ben Nagykőrös város 12 Pándy és Cigánymeggy klónból meggykísérleti telepet létesített.

A Szovjetunióban KOSZTINA (1956) begyűjtötte 1940-ben a legjobb dél-ukrajnai helyi kajszibarackfajtákat, KUZNYECOV (1959) közlése szerint az üzbég gyümölcstermesztési kutatóintézetekben 2000-nél több helyi és honosított gyümölcs — nagyrészt kajsz — fajtát tanulmányoztak. SZANAGJÁN (1968) arról értesít, hogy Vermisjan vezetésével az Örmény SZSZ Köztársaságban 1953-ban 104 kajszibarackfajtát gyűjtöttek be. LÖSCHNIG—PASSECKER (1954), majd SCARAMUZZI (1961) megemlíti, hogy a Pont de la May-i (Franciaország), illetve a Grande Ferrad-i Kísérleti Állomásokon a Rouge du Roussillonnak több mint 50 különböző típusát gyűjtötték be. MÜLLER (1955) szerint Drezda-Pillnitzben 1947 óta foglalkoznak a Házi (Besztercei) szilva klónszelekcijával, és 33 típust figyeltek meg. VERESS—ILLYÉS (1958) említi, hogy a csombordi (Erdély) szőlészeti iskola szilvásában számos elit szilvafát válogattak ki 1952—1956. évek során. BORDEIANU, T.—COCIU, V. (1969) közlése szerint 1960 óta foglalkoznak klónszelekcióval. CERNIK (1953, 1963) beszámol két csehszlovákiai szilvaversenyről 1951—52-ben, melyek során 149 Besztercei szilva mintát értékelték.

A gyümölcsnemesítésnek ez a formája fáradságos, de kétségtelenül egy rendkívüli nagy előnnyel jár, mégpedig azzal, hogy a kész fajtákat faiskolában felnevelve, közvetlenül fajtakísérletbe lehet állítani. Ezzel az eljárással — a keresztezés módszerével szemben — 6, 8 évet tudunk megtakarítani. Ha a kérdéses fajtakörnek nagy a mutációs rátája, illetve nagy a formagazdagsága, akkor a szelekciós munka eredménye nem maradhat el.

A háború előtt megkezdett fajtaszelekció a háború után létesített új kísérleti helyeken több gyümölcsfaj körében megindult. A Kertészeti Kutató Intézet Gyümölcstermesztési Osztályán Korponai Gy., Rozsnyay J., Zatykó I., Brózik S. és Tóth E. 1951—57-ig 8 cseresznye — 2 meggy és 2 kajszibarack fajtának 469 klónját gyűjtötte be, és ültette ki Érden szelekció céljára. A Kertészeti Kutató Intézet Ceglédi Kutató Állomásán (korábban a Duna—Tisza közti Mezőgazdasági Kísérleti Intézet Gyümölcstermesztési Osztálya (Nyujtó F., Csöbönyei I., Plavec J. és munkatársai) 1951—1960 között 532 kajszibarack, 305 meggy, 85 cseresznye, 216 szilva, 172 őszibarack tájfajtát, ill. klónt gyűjtött be nemes és alany gyümölcs fajtákból. Ezenkívül a Kertészeti Kutató Intézet Újfehértói Állomásán és az Akali Kertészeti Kísérleti telepen végeztek hasonló szelektáló munkát meggyel. Az Országos Szelekciós Felügyelőség ÉLES (1969) vezetésével 552 meggyfán végezte a törzskönyvezéssel kapcsolatos szelektáló munkát.

A szelekció szinte az egész ország területén folyt a termő anyafák sorozatos megfigyelése és értékelése által. Az értékesnek mutatkozó klónokból, faiskolai leszaporítás után, a különböző kísérleti helyeken 3—5 fás mikroklón parcellás kiültetések létesültek. A megfigyelés mind az anyafákon, mind a mikroklónokon folyt, s a klónok generatív tevékenységén kívül kiterjedt fenológiai, fenometriai és növényegészségügyi vonatkozásokra is. Különösen

nagy súlyt helyeztünk a gyümölcsök érzékszervi bírálatára, amelynek keretében bizottságilag minősítettünk minden fajtát tetszetősségre, íz és zamat tekintetében.

Megbízható következtetések levonása érdekében általában 5–6, de gyakran több éves adatsor alapján készültek a következtetések, és történt javaslatlattel a fajtaelismerési eljárás megindítására, illetve végezték el egy-egy termesztésben levő fajta törzsfájának a törzskönyvezését. A szelekciós munka első eredményei alapján megindult a legjobb fajták, fajtaváltozatok elszaporítása nagyüzemi fajtakísérletek céljára. A hasonló minőségű fajtajelöltek rangsorolását és minősítését végső soron a különböző termőtájakban elhelyezett kísérleti ültetvények fajtakísérleti és üzemi eredményei döntenek el.

Kísérleti rész

A kísérleti eredményeket a ceglédi állomáson végzett megfigyeléseink alapján ismertetem. A begyűjtött tájfajták közül a termesztés számára első-sorban legfontosabb Pándy meggy, Magyar kajszi és Rózsabarack fajtakörök szelekciója során mutatkozó eredmények kerülnek első-sorban bemutatásra.

Az I. táblázatban a kiemelt 9 Pándy meggy klón termésmennyiségét és gyümölcsnagyságát vetettem egybe a 68 megvizsgált Pándy klón átlagával. A II. táblázatban a Magyar kajszi, a Borsi rózsza fajtakörök klónjait és az ún. „kiegészítő” fajtaikat mutatom be. A csonthéjas gyümölcsfajok közül — a Cigánymeggy kivételével — azokat a fajtaikat, klónokat emeltük ki, amelyek a gyümölcs nagyságával kiemelkedtek, vagy nagyobb termés ellenére sem süllyedtek az átlag alá. A III. táblázatból következtethetünk azokra a rendkívüli nagy különbségekre, amelyeket az érzékszervi bírálat alapján tapasztaltunk.

Különösen nagy jelentősége van az érzékszervi bírálatnak éppen ezeknél a nyári gyümölcsöknél, mert a tetszetősség, párosulva a kívánt zamattal és jó

I. táblázat

*Pándy meggyklónok termés mennyiségére és gyümölcsnagyságára vonatkozó adatok
1965–1969. időszakban*

Törzsszám	Termés kg/fa					5 év term. össz.	Átlagsúly g/db					5 év átlaga
	1965.	1966.	1967.	1968.	1969.		1965.	1966.	1967.	1968.	1969.	
C. 101	10,0	14,6	30,6	29,4	7,8	92,4	5,7	5,4	5,8	5,0	5,7	5,5
C. 115	8,6	15,6	25,6	30,0	20,0	89,8	6,7	5,8	7,1	4,1	4,7	5,6
C. 116	6,0	29,0	24,4	22,5	10,0	91,9	6,2	6,1	6,0	4,6	5,3	5,6
C. 117	4,7	5,6	18,5	25,0	3,0	56,8	6,9	6,8	6,5	5,6	6,5	6,4
C. 122	15,0	15,0	16,5	34,5	11,2	92,2	5,4	6,9	5,3	4,4	5,3	5,4
C. 513	29,0	25,1	25,8	37,0	20,6	137,5	6,0	6,0	5,8	4,6	5,5	4,5
C.1217	5,0	7,6	23,0	19,0	8,8	63,4	6,2	6,5	—	5,6	6,0	6,0
C.1270	7,2	16,2	14,8	28,0	6,8	73,0	5,9	6,5	6,0	4,1	5,4	5,5
C.1564	9,2	16,0	13,0	37,4	9,0	84,6	5,5	6,5	5,8	4,5	5,4	5,5

I/a. táblázat

Pándy meggy klónok összesítő kimutatása
Termésmennyiség kg/fa

Termés	1965.	1966.	1967.	1968.	1969.	5 év átlaga (5)
84 Pándy meggy klón átlaga	6,82	12,45	12,13	21,41	8,51	12,26
9 Kiemelt Pándy meggy klón átlaga	10,52	16,07	21,35	29,20	9,68	17,35

Gyümölcsnagyság g/db

Termés	1965.	1966.	1967.	1968.	1969.	5 év átlaga
84 Pándy meggy klón átlaga	6,12	5,98	5,68	5,00	5,35	5,62
9 Kiemelt Pándy meggy klón átlaga	6,05	6,27	6,03	4,81	5,52	5,73

ízzel, döntő fontosságú a fajták rangsorolásánál. És ezeket a tulajdonságokat a műszeres laboratóriumi vizsgálatok nem tudják teljes értékűen helyettesíteni. Ez alól a lének feldolgozott gyümölcsök kivételek.

II. táblázat

Kajsziparack fajtajelöltek értékelése

	Törzs- szám	Termésarány					5 év átl.	Termésmennyiség kg/fa				
		1965.	1966.	1967.	1968.	1969.		1965.	1966.	1967.	1968.	1969.
Magyar kajszi klónok	C. 235	3,0	2,0	3,0	2,0	4,0	2,8	15,0	5,0	50,0	17,6	59,5
	C. 256	4,0	4,3	5,0	3,3	4,7	4,2	27,0	67,2	103,3	89,0	143,0
	C. 1618	4,0	4,0	5,0	2,5	5,0	4,1	26,0	70,0	139,0	35,7	202,5
	C. 1646	4,0	3,0	5,0	3,5	5,0	4,1	40,0	60,0	95,0	73,5	177,0
	C. 1789	3,0	2,0	5,0	1,0	5,0	3,3	30,0	27,0	148,0	27,5	167,0
	Átlag	3,6	3,0	4,6	2,4	4,7	3,6	27,6	45,8	107,0	48,6	149,8
Rózsabarack klónok	C. 320	3,0	4,5	4,0	2,5	4,5	3,7	20,0	97,7	105,0	114,7	166,5
	C. 774	3,0	3,3	2,6	3,8	4,2	3,3	50,0	69,5	20,0	90,0	109,0
	C. 778	2,0	4,0	5,0	4,8	4,7	4,1	40,0	92,1	126,6	111,1	154,0
	C.1406	2,0	2,0	4,0	3,5	5,0	3,3	20,0	27,3	90,0	58,5	143,0
	Átlag	2,2	3,4	3,9	3,6	4,6	3,5	32,5	71,6	85,4	93,5	143,1
Kiegészítő fajták	C. 255	4,0	3,5	5,0	1,5	4,7	3,7	31,0	60,0	123,6	39,1	102,0
	C. 326	5,0	4,0	3,0	3,2	4,0	3,8	23,0	85,5	54,0	40,2	141,0
	C. 330	2,0	4,0	0,5	5,0	1,3	2,5	10,0	19,0	5,0	91,5	43,0
	C. 333	2,0	3,5	3,0	4,0	5,0	3,5	50,0	114,0	41,0	100,0	126,5
	C. 711	1,0	4,0	4,0	5,0	3,5	3,5	20,0	75,0	66,6	79,3	42,0
	C. 712	2,0	3,5	4,0	4,2	3,3	3,4	10,0	61,5	127,5	105,2	86,0
	C. 732	1,0	5,0	3,0	4,7	2,5	3,2	15,0	120,0	80,0	162,0	33,0
	Átlag	2,4	3,9	3,2	3,9	3,4	3,3	22,7	76,4	71,1	88,1	81,9

Kíváncsi lett volna még a hússzilárdság mérése éppen a szállíthatóság fokának megállapítása érdekében. Azonban nincsen olyan műszerünk, amellyel pl. a meggy, cseresznye, kajszibarack vagy szilva hússzilárdságának a sorozatban való mérését el tudnánk végezni.

Végül hiányoznak a konzervtechnológiai adatsorok is, mert nem állt rendelkezésünkre olyan laboratórium, amely a sorozatvizsgálatokat el tudta volna látni. Ez igen nagy hiányossága munkánknak, mert azonos termesztési értékű fajták közül számos klónt ki kellett ejtenünk a további megfigyelésből, mivel a Konzerv- és Paprikaipari Kutató Intézet csak nagyon korlátozott számú minta vizsgálatát tudta vállalni. Néhány kiemelt gyümölcsfajta részletes konzervtechnológiai vizsgálatának eredményeit az alábbiakban ismertetem.

Az egyes kajszibarackfajták tárolhatóságának megismerése érdekében sorozatvizsgálatokat végeztünk fontosabb kajszibarack fajtajelöltjeink relatív tárolhatóságával kapcsolatosan szobahőmérsékleten (22–24 °C). A pusztulás arányát az 1. sz. ábrán szemléltetjük. Közülük néhányat összehasonlító vizsgálatra +2, +4 °C-os tárolóban helyeztünk el. Az eredmények azt mutatják, hogy egyes klónok 11–12 napig is eltarthatók és alig 1–2% gyümölcs romlik meg még szobahőmérsékleten is. Ugyanezek viszont hűtőben 60–90 napig is eltarthatók voltak.

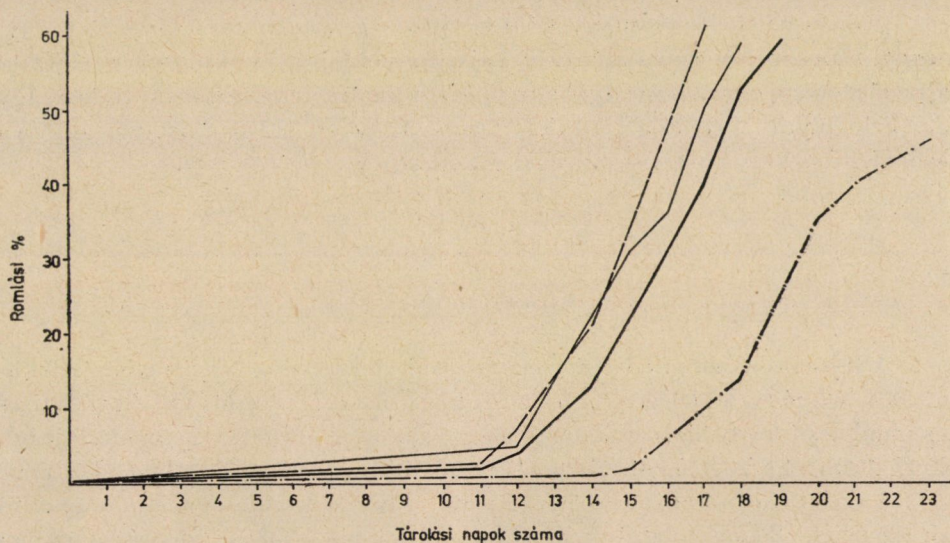
1965–69. évek átlagában

Összesen 1965–69.	Gyümölcsnagyság g/db					5 év átl.	Gyümölcs méretei (mm)		
	1965.	1966.	1967.	1968.	1969.		hossza	szélessége	vastagsága
147,1	50,5	67,5	34,5	49,6	26,3	45,6	49,7	50,3	48,0
429,5	43,5	45,0	35,8	42,2	26,0	38,5	48,0	46,4	43,2
473,2	52,5	54,2	33,9	49,7	23,4	42,7	47,0	47,4	44,5
445,5	—	54,4	36,8	46,2	27,1	41,6	45,9	47,0	44,0
399,5	54,6	63,3	41,5	49,0	21,8	46,0	48,3	49,4	46,7
378,8	50,2	56,8	36,5	47,3	24,9	43,5	47,7	48,1	45,2
503,9		49,9	29,8	23,5	37,5	47,5	45,5	41,6	42,5
338,5	42,1	32,0	34,8	34,5	17,6	32,2	42,7	42,2	36,7
523,8	57,9	29,1	37,4	28,4	15,6	33,6	39,5	38,6	34,3
338,8	38,6	35,7	37,1	35,5	16,1	32,6	40,6	40,1	35,8
426,1	46,2	35,9	39,8	32,0	18,2	34,4	42,5	41,6	37,1
355,7	60,6	70,8	46,2	70,9	28,9	55,4	51,0	49,0	46,0
343,7	74,7	61,6	53,6	46,3	28,8	53,0	51,2	48,0	45,2
168,5	63,0	34,5	83,5	38,2	44,8	52,8	44,8	39,8	37,8
431,5	77,6	34,7	64,4	36,4	24,2	47,4	43,2	42,2	41,4
282,9	61,0	61,3	60,3	31,2	39,0	50,5	53,4	49,8	44,2
390,2	73,7	56,5	—	38,1	37,5	51,4	57,3	45,6	42,3
410,0	62,5	30,7	63,6	29,4	48,1	46,8	43,3	39,9	37,0
340,2	67,5	50,0	61,9	41,5	35,9	51,3	49,1	44,9	41,9

III. táblázat

Tájfajták gyümölcseinek átlag pontértékei érzékszervi bírázataink szerint 1956–1962 között

Fajta neve		Pontérték küllem szerint 1–5-ig							Íz + zamat pontértéke 1–5-ig						
		1956.	1957.	1958.	1959.	1960.	1961.	1962.	1956.	1957.	1958.	1959.	1960.	1961.	1962.
Germersdorfi cs. klónok	átlag	3,5	4,1	3,8	4,1	4,7	4,6	4,8	2,4	3,3	5,8	7,1	7,5	7,3	6,7
	legkisebb	1,8	2,4	3,0	3,0	3,8	4,3	4,4	1,2	2,0	3,4	4,9	5,8	5,7	6,2
	legnagyobb ..	4,0	6,0	4,7	5,0	5,0	5,0	5,0	4,6	5,0	8,3	8,8	9,2	8,5	7,4
Egyéb cseresznye fajták	átlag	1,6	2,4	3,2	2,6	3,0	3,6	4,0	1,2	2,5	3,8	3,5	5,2	4,9	6,7
	legkisebb	0,2	1,4	2,1	1,0	1,0	2,2	2,6	0,0	0,6	1,2	1,8	3,2	3,2	5,0
	legnagyobb ..	2,2	5,0	4,1	4,7	4,4	4,8	5,0	2,8	5,0	5,7	6,8	9,6	7,8	8,7
Pándy meggy klónok	átlag	2,8	3,5	3,8	3,7	3,8	4,0	4,6	2,5	3,3	5,5	6,0	6,2	6,7	7,6
	legkisebb	1,4	1,4	2,6	2,4	2,6	2,5	3,8	1,4	1,2	2,6	3,8	4,2	3,7	5,5
	legnagyobb ..	4,0	5,0	4,9	5,0	5,0	7,2	5,0	4,8	4,6	7,9	8,0	8,0	9,0	8,8
Kőrösi meggy klónok	átlag	2,3	2,7	3,1	2,6	3,3	2,9	2,9	2,0	2,2	3,9	5,0	4,9	5,4	6,3
	legkisebb	0,5	2,2	2,5	1,5	2,5	1,7	1,8	0,4	1,4	1,8	2,8	3,2	2,0	5,0
	legnagyobb ..	4,0	4,5	3,8	4,8	4,4	4,8	4,3	3,2	3,2	5,3	7,8	7,3	9,3	8,3
Cigánymeggy klónok	átlag	1,4	2,0	3,3	2,2	2,4	2,3	3,7	1,2	2,2	4,4	3,7	4,6	3,9	7,4
	legkisebb	0,4	1,2	2,4	1,4	1,8	2,2	3,7	0,4	1,2	1,7	1,9	2,8	3,2	7,4
	legnagyobb ..	2,6	4,0	4,5	4,0	3,3	2,7	3,7	2,9	3,4	6,2	7,3	8,2	4,7	7,4
Egyéb meggy- fajták	átlag	1,9	2,4	4,0	4,1	4,3	4,3	—	1,8	2,4	4,9	4,6	5,6	5,1	—
	legkisebb	1,0	1,2	1,8	1,4	1,3	2,2	—	0,6	0,4	2,3	1,4	3,4	3,3	—
	legnagyobb ..	4,3	4,0	4,8	4,2	3,8	4,3	—	3,8	4,3	7,4	9,6	9,3	7,0	—
Magyar kajszi klónok	átlag	2,5	2,9	3,5	2,6	3,3	3,1	3,1	2,2	2,7	5,7	4,7	5,9	5,8	5,7
	legkisebb	0,6	0,7	2,0	1,2	1,3	2,0	1,8	0,4	0,8	0,8	2,5	2,6	4,0	4,0
	legnagyobb ..	4,0	5,0	5,0	4,6	4,9	4,7	4,0	4,4	4,4	7,2	7,0	8,3	7,7	8,0
Egyéb kajszi fajták	átlag	1,2	2,6	2,5	2,2	2,0	4,2	2,1	1,6	2,6	4,0	3,7	5,2	6,0	4,5
	legkisebb	1,6	1,0	1,0	1,1	1,0	4,2	1,2	1,0	1,2	2,3	1,6	2,7	6,0	4,2
	legnagyobb ..	2,6	4,5	4,1	3,5	4,4	4,2	3,0	2,2	3,6	6,7	5,7	6,6	6,0	4,8
Rózsabarack klónok	átlag	2,4	2,7	3,3	2,8	3,0	2,8	2,7	2,0	2,5	5,8	4,4	5,7	5,4	6,2
	legkisebb	1,3	0,2	2,5	1,0	1,0	1,8	2,3	1,0	0,4	2,6	2,2	3,1	3,7	5,0
	legnagyobb ..	3,7	4,9	4,5	4,1	4,2	4,4	3,6	4,0	7,7	9,2	7,2	7,9	7,8	6,8

1. ábra. Kajszibarack fajtajelöltek tárolási kísérlete

— C 256-os Magyar kajsz — C 244-es Bíbor kajsz - - - C 255-ös Ceglédi óriás
 - . - . - C 320-as Rózsabarack

IV. táblázat

Fajtajelöltek konzervtechnológiai vizsgálata és értékelése

Fajta neve	Szín 15	Illat 5	Íz 40	Alak, méret 10	Állo- mány 10	Lé- minőség 10	Nyers- anyag, ill. gyár- tási hibák 10	Össz- pont 100
C.2262 (festett) cser.	13	4	34	8	9	8	10	86
C.1168 cser.	13	2	35	9	9	9	10	87
C.1200 cser.	13	4	36	8	9	7	10	87
C.1137 cser.	12	3	37	7	9	7	10	85
C. 513 Pándy meggy	12	4	33	8	9	10	10	86
C.1199 Pándy meggy	11	4	33	8	8	10	10	84
C. 530 Pándy meggy	13	5	35	8	9	10	10	90
C.1270 Pándy meggy	11	4	34	7	9	10	10	85
C.517/a Pándy meggy	12	5	37	9	9	10	10	92
C. 424 Pándy meggy	11	4	37	9	9	10	10	90
C.1785 Pándy meggy	14	4	38	7	8	10	10	91
C. 129 Egyéb meggy	13	3	31	7	5	10	10	79
C.1134 Bosnyák meggy*	18	17	35		20			90
C.1149 Cigánymeggy +	16	17	35		20			88
C. 404 Cigánymeggy +	17	18	37		20			92
C. 215 Cigánymeggy +	19	18	35		20			92
C. 235/2 Mk	11	3	34	10	9	10	10	87
C. 256 Mk	13	4	36	8	8	10	10	89
C.1618 Mk	15	5	39	10	8	9	10	96
C.1792 Mk	9	3	32	10	9	10	10	83
C. 244 Bíborkajsz	13	4	37	10	8	9	10	91
C. 326 Kajszibarack	14	4	37	10	9	9	10	93

* = maximális pontszám: 20; 40. (10)

A fajtaszelekció eredményeként eddig országosan 5 cseresznye, 1 Cigánymeggy, 1 Besztercei szilva klón és 3 kajszibarackfajta, ill. klón nyert előzetes fajtaelismerést, nem kis mértékben minőségi paramétereik következtében. Így pl. a Szomolyai fekete és a János cseresznye vagy a C 215-ös Cigánymeggy és a Ceglédi Bíborkajszai vagy a Kécskei rózsabarack.

Következtetések

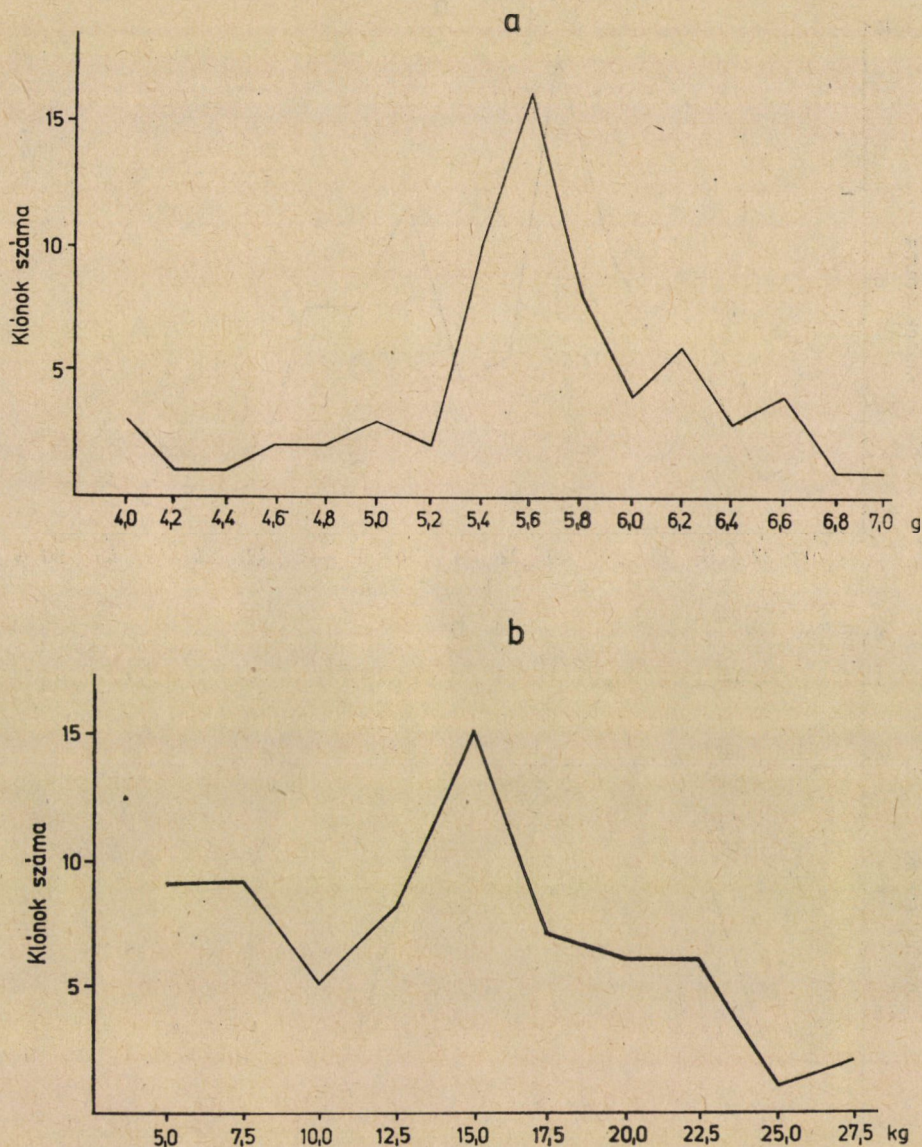
A fajtaszelekció minőségi vonatkozásait tekintve — új igények és fokozott követelmények kielégítését hivatott biztosítani. Az elmúlt közel két évtizedes munka során bebizonyosodott, hogy számos csonthéjas gyümölcsfajtánk kiterjedt fajtakörrel rendelkezik, melyek sok irányú szelekcióra adnak alkalmat.

A szelekciós munkának kétségtelenül csak egyik oldala a minőségjavító fajtaszelekció. Tapasztalataink szerint a gyümölcs nagysága, ízletessége ritkán párosul a bő termőképességgel, s még kevésbé a fagy- és szárazságtűrőképességgel.

Az összes értékes tulajdonság különlegesen ritkán egyesül egy-egy fajtakör valamelyik klónjában. Így pl. az 1954-es kemény tél után felkutatatott 160 kajszai klónból 1956 telét követően mindössze 21 hozott termést, s azok is nagyrészt II. osztályú fajtáknak bizonyultak. Hasonlóképpen Pándy meggy klónjaink közül azok termik a legszebb gyümölcsöket, amelyeknek terméshozama még a közepeset sem éri el, pl. a kiváló C 117-es fajta. Ezzel szemben a legbővebben termő C 510-es klón az előbbinek közel háromszorosát termette, de gyümölcse alig éri el a 20 mm-t. Azt tapasztaltuk, hogy a nagy gyümölcsű pluszvariánsok terméshozam tekintetében a mínusz variánsok szárnyán helyezkednek el (lásd a 2. ábrát).

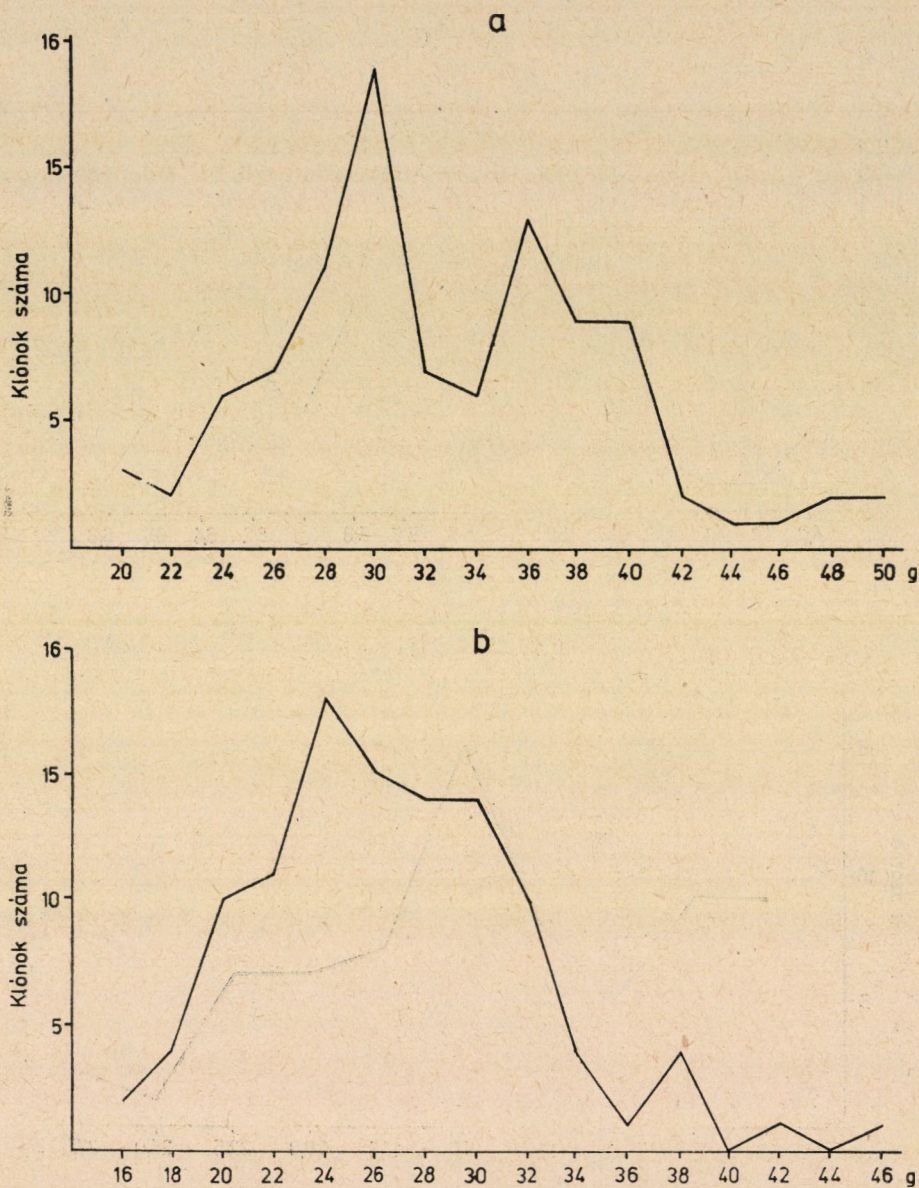
A Magyar kajszai és a Rózsabarack klónok normál elhelyezkedésű szórási képe azt mutatja, hogy mindkét esetben szabályos fajtakörökkel állunk szemben (lásd a 3. ábrát). Itt az a kedvező helyzet alakult ki, hogy több klón esetében szerencsésen párosult a bő termés a darabosabb gyümölcssel és a jó konzervtechnológiai tulajdonságokkal. Jó példa erre a Ceglédi Bíbor kajszai, amely 5 esztendőben kétszer nyert első helyezést, háromszor pedig 2., illetve 3. lett.

A folyamatban levő cseresznye és szilva klónszelekció ugyancsak biztató eredményekkel kecsegtet. Mindenik fajtakör nagyszámú fajtajelöltje arra mutat, hogy sikerült felszínre hozni termesztett fajtáink értékes plusz variánsait, ill. rügmütánsait. Lényegesebben több eredményt tudnánk azonban felmutatni, ha a csonthéjasok rettegett betegségei, a gyűrűs mozaik vírus (Ring-spott) és a sarkavírus nem tizedelte volna meg, gyakran éppen a legértékesebb fajtaállományunkat.

2. ábra. a Pándy meggy klónok megoszlása gyümölcsnagyság szerint
 b Pándy meggy klónok megoszlása termésmennyiség szerint

Ezek ellen a vírusos megbetegedések ellen bonyolult és költséges tesztelési eljárást, vírusmentes törzsfaiskolát és teljesen új törzssültetvényt kell a szelekáló munkával párhuzamosan létrehozni. Munkánknek ez a része talán még nehezebb, mint maga a szelekció. Minthogy a vírusok látens állapotban számos

3. ábra. a Magyar kajszi klónok megoszlása gyümölcsnagyság szerint
b Rózsabarack klónok megoszlása gyümölcsnagyság szerint

gyümölcsfajtát fertőzték, amelynek következtében terméseszkkenés és minőségromlás állott elő, a vírusmentes Pándy meggy, Besztercei szilva vagy kajszi-barack klónok kimentése maga is minőségjavító szelekciónak tekinthető [Souty, (1958)].

Összefoglalás

Termesztett fajtáink változékonyságát ismerve, valamint értékes tájfajtáink termesztési és áruértékeit felismerve, kutatóink 1951-től kezdve széles körben tovább folytatták a háború előtti fajtaszelekció munkáját mind a Kertészeti Intézet Gyümölcstermesztési Osztályán és Érdi Telepén, mind a Ceglédi Kutató Állomáson, mind az Országos Szelekciós Felügyelőségben, valamint Újfehértón és Akaliban. E munka eredményeként megállapítható, hogy:

1. A Magyar kajszi, a Rózsabarack, a Pándy meggy, a Cigánymeggy, a Besztercei szilva, a Szomolyai fekete, a Germersdorfi és még több más cseresznye fajta nagyszámú klónból álló fajtakört alkot, amelyeknek értékes változatai alkalmasak a magasabb minőségi követelmények kielégítésére is.

2. A Kertészeti Kutató Intézet Ceglédi Kutató Állomásának munkatársai 1951-től 532 kajsziabarack, 305 meggy, 85 cseresznye, 216 szilva tájfajtát és változatot kutattak fel és vizsgáltak meg. Ez ideig fajtaelismerést nyert 2 kajsziabarack tájfajta (Ceglédi Bíborkajszi és Kécskei rózsza) és 1 Cigánymeggy (C 215). Ezeket elsősorban jobb konzervtechnológiai paramétereik miatt ismerték el.

3. Magyarország többi kutató helyeinek fajtái közül több cseresznye, meggy és szilva tájfajta és klón került már eddig is fajtaelismerésre.

IRODALOM

- CERNIK, V. (1953): A II. Besztercei szilva verseny számokban. *Ovocinarstvi a Zelenartvi*, 1, (9) 198.
- CERNIK, V. (1968): A besztercei szilva helyi típusainak gyűjteménye. *Vedecke Prace Ovocinarske*, (2). 23—33.
- ÉLES Z. (1969): Gyümölcsfajták fajfenntartó szelekciója. *Kertgazdaság* 1, 39—56
- KOSZTINA, K. F. (1956): A kajszi nemesítése a Szovjetunió déli övezetében. *Szelekciija kosztokövuh Kultur*, 83—126.
- KUZYNECOV, V. V. (1959): A gyümölcstermő növények nemesítésével folyó kísérletek jelenlegi helyzete és feladatai Üzbegisztánban. *Naucsnuje dosztizsenija po szadovodsztvu, vinogradsztvu i szubtrópicseszkim kulturam*. Izd. Min. Szel'hoz. Sz.Sz.Sz. 21—23.
- LÖSCHNIG, PASSECKER (1954): *Die Marille (Aprikose) und ihre Kultur*. Österreichischer Agrarverlag. Wien.
- MÜLLER, H. (1955): A házi szilva nem fajta, hanem alak kör. *Deutsche Gartenbau*, 2, 51—52.
- SCARAMUZZI, F. (1962): A kajszi termesztés jelenlegi problémái Franciaországban. *Megfontolások és távlatok országunk számára*. Riv. della Ortoflorofrutticoltura Italiana, 86, (5).
- SOUTY, J. (1958): A klónszelekció és ivartalan szaporítás kérdése a gyümölcstermesztésben. *Atti del Congresso Pomologico Internazionale Societa Orticola Italiana*, Firenz. 34—43.
- SZANAGJAN, M. B. (1968): A helyi kajsziabarack fajták Örményországban. *Tech. Comm. of ISHS*, 11, 57—64.
- TAMÁSSY I. (1964): Az irányított nevelés hatása egyes csonthéjas gyümölcsfajok magoncainak fejlődésére. *Akadémiai Kiadó*. Budapest, 58—143.
- TRENKLE, R. (1942): Tájfajták és azok szerepe a gyümölcstermesztésben. *Deutscher Obstbau*, 57, 101.
- VERESS S., ILLYÉS, CH. (1958): Adalékok a Besztercei szilva nemesítéséhez. *Lucrari stiintifice. Intst. Agr. „Dr Petru Groza”* 14, 204—216.

ЗНАЧЕНИЕ КЛОНОВОГО ОТБОРА В СЕЛЕКЦИИ КОСТОЧКОВЫХ ПОРОД НА УЛУЧШЕНИЕ КАЧЕСТВА

Ф. НЮЙТО

Опытная Станция Садоводственного Опытного Института, Цеглед (Венгрия)

РЕЗЮМЕ

По важнейшим сортам летних плодовых пород, выращенных в Венгрии, как Венгерский кайси, Краснощёкий, вишня Панди, вишня Цыганка, слива Венгерка (Бестерцеи) за прошедшие столетия создавались ценные клоновые варианты. Эти сорта поэтому нами считаются сортогруппами, представленными в производстве рядом вариантов (почковые вариации, биотипы).

Сбор и отбор таких вариантов и были начаты группой изучения местных сортов Цегледской Опытной Станции в 1951 г. В ходе работы было собрано и изучено 532 образцов абрикоса, 305 вишни, 216 слив, 86 черешни и ещё 172 местных сортов и вариантов. Было установлено, что крупность плода и хороший вкус редко сопровождается высокой урожайностью и тем менее морозостойкостью или засухоустойчивостью. Так например после суровой зимы 1954 г было собрано 160 клонов абрикоса, из этих после зимы 1956 г урожай гал всего 21 сортами и не оказались второй класса. Пагодным образом крупноплодные клоны вишни Панди малоурожайны, а плоды высокоурожайных клонов еле достигают средних размеров.

В результате отбора Опытной Станцией был выведен абрикос Цегледи Биборкайси (С. 244) созревающий на 3—4 дня раньше Мадяр кайси, Кечкеи рожабарацк (С. 671) ароматный сочный вариант Краснощёкого созревающий на 10 дней после сорта Мадяр кайси, вишня цыганка С. 215 — хороший консервный тип и опылитель и наконец летний сорт яблони Цегледи пиреш — весьма атрактивный, закалённый и высокоурожайный. Эти сорта получили государственное признание. В государственное сортоиспытание было подано ещё ряд абрикосов, вишен черешен, персиков и слив.

BEDEUTUNG DER KLONSELEKTION BEI DER QUALITÄTSZÜCHTUNG VON STEINOBST

F. NYUJTÓ

Versuchsstation des Forschungsinstituts für Gartenbau, Cegléd (Ungarn)

ZUSAMMENFASSUNG

Im Laufe des jahrhundertlangen Anbaus von ungarischen Sommerobstsorten wie der Aprikosen Magyar kajszi und Rózsabarak, der Weichsel Pándy meggy und Cigánymeggy, und der Pflaume Besztercei szilva usw., bildeten sich zahlreiche Klonenvarianten aus. Viele Varianten der oben erwähnten Sortenkreise (Knospenmutante, Biotypen) verbreiteten sich schon im Obstbau.

Die Landsortenforschungsgruppe der Station begann im Jahre 1951 die Ausforschung und Selektion dieser Varianten.

Im Laufe dieser Arbeit wurden 532 Aprikosen-, 305 Weichsel-, 216 Pflaumen-, 86 Kirschen- und 172 Landsorten und -variationen gesammelt und untersucht.

Es kann festgestellt werden, dass sich Grösse und Schmackhaftigkeit des Obstes nur selten mit höherer Fruchtbarkeit paart; und bezüglich Frost- und Dürrefestigkeit ist dies noch seltener. So brachten z. B. von den nach dem strengen Winter von 1954 gesammelten 160 Aprikosenklonen nur 21 eine Frucht und diese erwies sich auch zum Grossteil als zweitklassig. Ähnlicherweise bringen die Klone der Weichsel „Pándy meggy“ mit grossem Obst nur wenig Frucht, während das Obst von ertragreichen Varianten kaum eine mittlere Grösse erreicht.

Infolge der Landsortenselektion der Forschungsstation wurde die Aprikosensorte „Ceglédi Bőrkajszi (C. 244)“ die um 3 bis 4 Tage früher gepflückt werden kann, als die Sorte „Magyar Kajszi“ staatlich anerkannt. Auch folgende Sorten wurden anerkannt: „Kécskei Rózsabarak (C. 671)“, die eine aromatische, reichblättrige Variation ist, und um 10 Tage später reift, als die Sorte „Magyar kajszi“; „Cigánymeggy-C. 215“, die zu konserverindustriellen Zwecken geeignet und eine reichbefruchtende Weichselsorte war. Schliesslich wurde auch die Cegléd, rote Sommerapfelsorte staatlich anerkannt, die ausserordentlich schön, abgehärtet und ertragreich ist. Die Arbeitsgruppe meldete ausserdem noch zahlreiche Aprikosen-, Weichsel-, Kirschen-, Pfirsich- und Pflaumen-Prüfsorten zur Sortenprüfung an.

SIGNIFICANCE OF CLONE SELECTION IN QUALITY IMPROVING
BREEDING IN STONE FRUITS

F. NYUJTÓ

Research Station of Horticultural Research Institute, Cegléd (Hungary)

SUMMARY

The more important summer fruit varieties grown in Hungary such as the Magyar kajszi, Rózsabarack (apricots), Pandy sour-cherry, Cigány sour-cherry, Besztercei plum etc. have developed numerous clone varieties during the centuries. Thus these varieties are now such regional varieties the many forms of which (but mutants, biotype) are wide spread in nature.

The finding of these cultivated forms and their selection was begun by the regional variety research group at the Research Station of Cegléd in 1951. In the course of this work, 532 apricots were collected and examined, 305 sour-cherries, 216 plums, 86 cherries and 172 regional varieties and their forms.

It could be determined that the fruit size and taste rarely combine with abundant yield and tolerated even less frost and drought. Thus, for example, out of the 160 apricot clones collected after the hard winter of 1954, altogether 21 yielded fruit in 1956 and a large part proved to be of second class variety. Similarly the clones of large fruit Pandy sour-cherry produce little, while the fruit of the abundant yielding variety hardly reaches the medium size.

The regional selection of the Research Station resulted in a variety certification of the Cegléd Bőrkajszi (C. 244) which can be picked 3—4 days before the Magyar kajszi, also the Kécskei rózsabarack (C. 171) which is aromatic, juicy variety and it ripens 10 days after the Magyar kajszi; further the C. 215 Cigány sour-cherry as a good processing variety and a good pollinator; finally the red summer apple Ceglédi which is exceptionally attractive, hardy and yields abundantly. Apart from these we reported numerous apricot, sour-cherry, cherry, peach and plum new selections for varietal certification.